

Türkiye’de Kırsal Planlama ve Farklı Ülkelere Ait Kırsal Planlama Örnekleri

Dr. Çiğdem Çörek Öztaş

GAZİ Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Fakültesi
Şehir ve Bölge Planlama Bölümü
cigdemcorek@hotmail.com

Prof. Dr. Şule Karaaslan

Gelişim Üniversitesi Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi
Mimarlık Bölümü
hskaraslan@gelisim.edu.tr

Rural Planning in Turkey Examples Belonging to Different Countries

ABSTRACT:

Pressure on rural areas in the world is increasing day by day, due to the factors such as population and demographic changes, mobility of the population, need of housing, increase in demand for nature and recreation areas. In Turkey, in addition to the general tendency such as the EU accession process, the European Spatial Development Perspective, new agriculture policies, environmental and sustainability debates, along with the Law No. 6360, which entered into force in 2012, the local government system has become a scene of drastic changes, has brought the issues of rural planning back to the agenda. However, existing zoning legislation and planning practice are insufficient in terms of rural planning. For this reason, this study focuses on which planning tools can be used in rural planning. For this purpose, research is being conducted on which rural planning tools are used in countries that have similar practices in rural planning and have similar experiences with Turkey. This study puts forward the indicators of rural area planning and the study also contributes to the literature of planning, laws and regulations and practical applications.

Keywords: Rural planning, Turkish spatial planning system, rural planning tools, country cases

ÖZ:

Nüfus ve demografik değişimler, nüfusun hareketliliği, konut ihtiyacı, doğa ve rekreasyon alanlarına olan talebin artması gibi etmenler nedeniyle dünyada kırsal alanlar üzerinde baskı gün geçtikçe artmaktadır. Türkiye özelinde ise, Avrupa Birliğine giriş süreci, Avrupa Mekansal

Gelişim Perspektifi, yeni tarım politikaları, çevre ve sürdürülebilirlik tartışmaları gibi genel eğilime ek olarak 2012 yılında yürürlüğe giren 6360 Sayılı Kanun ile birlikte, yerel yönetim sisteminin köklü değişimlere sahne olması, kırsal alan ve kırsal alan planlamasına dair konuları yeniden gündeme getirmiştir. Bununla birlikte mevcut imar mevzuatı ve planlama pratiği kırsal alan planlaması konusunda yetersiz kalmaktadır. Bu nedenle bu çalışma, kırsal alan planlamasında hangi planlama araçlarının kullanılabileceğine odaklanmaktadır. Bu amaçla çalışmada, kırsal alan planlaması konusunda örnek uygulamalar barındıran, Türkiye’ye örnek olacak benzer deneyimler yaşamış ülkelerde hangi kırsal planlama araçlarının kullanıldığına dair bir araştırma yapılmaktadır. Çalışma ile önümüzdeki dönemde eksikliği çok daha fazla hissedilecek olan, kırsal alan planlamasında dikkate alınacak hususlar ortaya konmakta, literatüre, yasa ve yönetmelikler ile pratikteki uygulamalara katkıda bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler:

Kırsal planlama, Türkiye planlama sistemi, Kırsal planlama araçları, ülke örnekleri

GİRİŞ:

Küresel, ekonomik, sosyal ve politik koşullar altında yaşanan değişimler, kentlerin ve kırsal alanların sınırlarını giderek bulanıklaştırmaktadır. Bu nedenle pek çok ülke, yeni planlama araçlarına ihtiyaç duymaktadır (Champion ve Hugo, 2004, s.50-60)

Türkiye’de de kırsal alanlarda son yıllarda önemli değişimler yaşanmaktadır. Bu değişimlerin yaşanmasında etken başlıca sebepler sıralanabilir. Bunlardan ilki, Avrupa Birliği’ne giriş sürecidir. Bu süreçte tarım, en önemli müzakere araçlarından biri olmuştur. Ortak tarım politikası ile ilgili mevzuat değişiklikleri yapılmış, destek sistemleri değişmiş, kurumsal yapıda değişiklikler olmuştur. Bunun dışında, Avrupa Mekânsal Gelişim Perspektifi, kırsal kalkınma Fonları ve benzeri konularda da AB süreci kırsal alanlarda etkili olmaktadır. Buna bağlı olarak ikinci etken, kırsal kalkınmada emredici, dikey yaklaşımlar yerine daha yatay, iş birliğine dayalı yaklaşımlara önem verilmesi olmuştur. Üçüncü etken tarım kesimini yerinden sarsan tarım politikalarıdır. Devletin tarımsal destekleri azalmış, tarım uluslararası rekabete açılmış, yaşanan kurumsal değişiklikler beraberinde sosyal ve kültürel koşullarda da değişimlere neden olmuştur. Bir diğer etken, çevre boyutunun ciddi bir tehlike haline gelmiş olmasıdır. Bugün kırsal alanlara

çevre sorunları ve küresel iklim değişikliği çerçevesinde bakmak artık bir zorunluluk haline gelmiştir (MSGSÜ, 2013: 18). Bir diğer etkense, 2012 yılında 6360 Sayılı “On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun”un yürürlüğe girmesi ve beraberinde getirdiği değişim sürecidir. Kanun nedeniyle büyükşehir belediyesi haline getirilen 30 ilde köy tüzel kişilikleri kaldırılarak bu yerleşimler mahalle statüsü kazanmış ve geleneksel olarak kır tanımı yapılan alanlar kentsel alan olarak nitelendirilmiştir (6360 Sayılı Kanun). Bu durum sonucunda kırsal alan sorunları yeniden gündeme gelmiştir. Ancak kırım planlanması konusunda mevcut imar mevzuatı ve planlama pratiği yetersiz ve belirsiz kalmaktadır. Bu nedenle Türkiye’de yukarıda sıralanan etkenler ve Türkiye’nin kendi dinamiklerinden, karar ve uygulamalarından kaynaklı değişim gereksinimi ve yeni bir kırsal planlama süreci ihtiyacı kendini hissettirmektedir.

Bu çalışma kapsamında öncelikle Türkiye’de mevcut planlama sisteminde kırsal alanların ve kırsal planlamanın durumu irdelenmiştir. Daha sonra kırsal planlamada hangi araçların kullanılabileceği üzerine çözüm önerileri aramak amacıyla, tarım ve kırsal alan planlaması konusunda örnek uygulamalar barındıran, Türkiye’ye örnek olacak benzer deneyimler yaşamış ülkelerin tecrübelerinden çıkarımlar gerçekleştirilmiştir. Farklı ülkelerin kırsal alanlara yönelik yaklaşım ve uygulamalarından faydalanarak kırsal alanlara ve kırsal planlamaya dair ölçütler ortaya konmuştur. Son olarak, ülke örneklerinden elde edilen çıkarımlarla Türkiye’de mevzuatta ve planlama sisteminde yeniden ele alınması gereken konular üzerinde durulmuş, öneriler geliştirilmiştir.

1. Türkiye’de Kırsal Planlama

1.1. Kanun, Uygulama ve Kalkınma Planlarında Kırsal Planlama

Türkiye’de günümüze kadar kırsal kalkınma ve kırsal planlama konusunda çeşitli yöntem denemeleri yapılmıştır.

1940 yılında Köy Enstitüleri uygulanmaya başlanmıştır. Enstitüler, köy kökenli çocukların başta öğretmenlik olmak üzere köy için gerekli mesleki donanımına kavuşturularak tekrar köylerin sosyo-ekonomik kalkınmasına katkıda bulunmak üzere köylerde istihdam edilmesini sağlamak üzere oluşturulmuştur (Geray, 1967: 35-40). Köy Enstitülerinin nesnel bir değerlendirmesi yapılmamış,

bu nedenle ortaya atılan olumlu veya olumsuz görüşler daha çok duygusal ve siyasi nitelikler taşımıştır (Geray, 1967: 35-40). Aynı dönemlerde, 1945 yılında, Çiftçiyi Topraklandırma Yasası yürürlüğe girmiştir. Yasa, kırsal gelişme açısından insan-toprak ilişkilerini yeniden düzenlemek, toprak mülkiyetinin belli ellerde toplanmasının ekonomik ve toplumsal sakıncalarını önlemek amacıyla başlamıştır (Geray, 2011: 49).

Bu dönemde geliştirilen “İdeal Cumhuriyet Köyü” planı da dönemin etkin fikişsel duruşunu sergilemektedir. Planda geliştirilen köy yaklaşımı, kentleşmiş bir köy tarif etmektedir. Buna göre, İdeal Cumhuriyet Köyü’nde, konutun yanı sıra 48 farklı işlevde yapı içeren ve kent gibi tanımlanan bir tasarım ortaya konmaktadır. Köy Kanunu’nun öngördüğü tüm işlevleri fazlasıyla içeren bu tasarım, döneminde kentlerde dahi olmayan çok çeşitli kamusal yapının bir arada olması sebebiyle hayalî bir köy projesi olarak adlandırılmıştır. Projede, tarım ve hayvancığın yanı sıra zanaat atölyeleri ve tarımsal üretime yönelik atölyelerle köy her şeyi kendisine yetecek biçimde üreten bir organizma olarak tanımlanmış, bunun yanında büyük zirai işletmeleri aracılığıyla dış pazara açık bir ticari yapılanmanın da odağı olarak tasarlanmıştır (Eres, 2014).

1945 yılında, Türkiye’nin çok partili hayata geçmesinin yanında dış kaynaklı yardım alma konusu da diğer bir gündem maddesini oluşturmuştur. Bu yardım, Truman Doktrini ile başlamış, 1948-1951 yıllarında ise askeri ve ekonomik amaçlı Marshall yardımlarıyla devam etmiştir (Oran, 2003: 485). Böylece kırsal alanlarda ve mevcut uygulamalarda bir değişim süreci başlamıştır. Köy enstitülerinin kapanma sürecine girmesi de bu döneme rastlamaktadır.

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planından (934-1938) günümüze yani Onuncu Beş Yıllık Kalkınma Planına evrilen süreçte ise politik, ekonomik, sosyal ve teknolojik gelişmelere ve değişimlere de bağlı olarak farklı yaklaşımlar ve uygulamalar kendini göstermiştir. Süreç içerisinde yaşanan değişimler nedeniyle kırsal kalkınma ve kırsal planlama konusunda da farklılaşmalar görülmektedir.

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973-1977) döneminde, merkez köy yaklaşımının ortaya atılmıştır. Bunun yanında, yurt dışındaki işçilerin tasarruflarının kırsal alanlarda tarıma dayalı yatırımlara yöneltilmesi imkânını yaratmak amacıyla bu dönemde kurulmaya başlayan köy kalkınma kooperatifleri de başka bir uygulama olarak ön plana çıkmaktadır (DPT, 1973: 55).

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde Köykent yaklaşımı ortaya konulmuş ve pek çok sorunun üstesinden, köykentler yoluyla gelineceği belirtilmiştir. Planda, köylüyü topraksızlıktan kurtararak toprağa ve daha yüksek gelire kavuşturmayı hedefleyen etkili bir toprak reformu yasası hazırlanarak yasallaştırılacağı ve toprak - insan ilişkilerinin yeniden düzenleneceği belirtilmiştir (DPT, 1979, 288).

Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989) döneminde, Kalkınmada Öncelikli Yörelere fikri geliştirilmiştir. Takip eden dönemde, kırsal alanda yaşayanların gelirini artırmak, sosyal ve kültürel gelişmelerine katkıda bulunarak, kalkınmalarına hız kazandırmak üzere Entegre Kırsal Kalkınma Projeleri uygulanacağı vurgulanmaktadır (DPT, 1985:163).

Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000) dönemine gelindiğinde, artık sanayi toplumundan bilgi toplumuna doğru geçiş sağlanmaya çalışılmıştır. Bu dönemde öne çıkan bir diğer konu da Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikası kapsamında yapılmaya çalışılan yapısal dönüşüm faaliyetleri olmuştur (DPT, 1995: 90-95). Takip eden yıllarda ve Sekizinci Beş Yıllık Plan (2000-2005) döneminde, kırsal kalkınma konusu VIII. Plan'da bölgesel kararları ön plana çıkaracak şekilde ele alınmıştır (DPT, 2000: 53-59).

Süreç içerisinde noktasal ve alansal kırsal kalkınma yaklaşımından, bölgesel kırsal kalkınma yaklaşıma doğru bir kayma yaşanmış ve bölgesel eşitsizliklerin giderilmesinde kırsal kalkınma da bir etken olarak ifade edilmiştir. Kırsal iş gücünün yalnızca tarım sektöründe çalışmadığı da vurgulanarak, tarım dışı istihdam imkânlarının artırılmasının önemsendiği de görülmektedir.

1.2. Mekânsal Planlarda Kırsal Planlama

Yasa, stratejik planlar ve kalkınma planlarının aksine kırsal alan planlaması ya da kırsal yönelik planlama, mekânsal planlama sistemi içerisinde kendisine çok az yer edinebilmiştir.

Türkiye'de mekânsal planlama sistemi ülke, bölge (26 adet), il (81 adet) ve belediye (1395 adet) düzeyleri olmak üzere dört düzey göz önünde tutularak kurgulanmış, Kalkınma Bakanlığı, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ve ilgili belediyeler ise sorumlu kurumlar olarak belirlenmiştir. Planlama ve yapılaşmayı ilgilendiren mevzuat çok geniş bir alanı kapsayan ve çeşitli konuları içeren bir çalışma alanını ifade etmektedir. 1933 yılında yürürlüğe giren 2290 Sayılı Yapı ve Yollar Kanunu ile başlayan; 1957 yılında yürürlüğe giren 6785 Sayılı İmar Kanunu ile devam eden

süreç, 1985 yılında yürürlüğe giren 3194 Sayılı İmar Kanunu ile devam etmiştir (2290 Sayılı Kanun, 1933; 6785 Sayılı Kanun, 1957; 3194 Sayılı Kanun, 1985).

3194 sayılı İmar Kanunun 6. Maddesinde planların, kapsadıkları alan ve amaçları açısından; "Bölge Planları" ve "İmar Planları"; imar planları ise, "Nazım İmar Planları" ve "Uygulama İmar Planları" olarak hazırlandığı belirtilmektedir (3194 Sayılı Kanun, Md.6, 1985). 14.06.2014 tarihinde yürürlüğe giren Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği ise mekânsal planların kapsadıkları alan ve amaçları açısından üst kademeden alt kademeye doğru sırasıyla:

- Mekânsal strateji planı,
- Çevre düzeni planı,
- İmar planı,

Olarak sıralamaktadır.

Mekânsal planlara üst kademeden alt kademeye doğru ve kırsal planlamalara dair uygulamaları açısından bakmak gerekirse:

3194 Sayılı Kanunun 8. Maddesinde tanımlanan bölge planlarının, sosyo - ekonomik gelişme eğilimlerini, yerleşmelerin gelişme potansiyelini, sektörel hedefleri, faaliyetlerin ve alt yapıların dağılımını belirlemek üzere hazırlanacak olduğu ve Devlet Planlama Teşkilatının (Kalkınma Bakanlığı) bu konuda yetkilendirildiği ifade edilmektedir (3194 Sayılı Kanun, Md-8, 1985). 2006 tarihli 5449 Sayılı Kanun ile ise 26 NUTS II bölgesinde kalkınma ajansları kurulmuş ve bölgesel kalkınma planlarının hazırlanması konusunda görevlendirilmiştir (5449 Sayılı Kanun, 2006). Daha önce Devlet Planlama Teşkilatı'nın hazırlamış olduğu bölge planlarında ve Kalkınma Ajansları eliyle hazırlanmış bulunan bölge planlarında stratejik bir yaklaşım geliştirilmiş, özellikle bölgelerin ekonomik kalkınmasına yönelik sektör odaklı politikalar ortaya konulmuştur. Bölgenin niteliklerine ve kırsal kapasitesine göre, ilgili bölge planında kırsal alanlara dair daha çok sosyal-çevresel-ekonomik stratejiler geliştirilmiştir.

Mekânsal strateji planları, 3194 sayılı İmar Kanunu'nun 8. maddesinde yapılan değişiklikle çevre düzeni planı ve imar planları üstünde, bu planları yönlendiren üst ölçekli bir mekânsal stratejik plan olarak plan kademesindeki yerini almıştır. Planda, sektörel ve tematik paftalarla birlikte ulaşım, yer altı ve yer üstü kaynakları, doğal, tarihi ve kültürel değerler, kentsel sosyal ve teknik

altyapı, sektörlerle ilişkin mekânsal politika ve stratejilerin 1/250.000 ve 1/500.000 veya daha üst ölçek haritalar üzerinde şematik bir biçimde ele alınması hedeflenmektedir (Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği, Md.4, 2014).

Dayanağı 3194 sayılı İmar Kanunu olmasına rağmen, imar işleyişini düzenleyen bu kanunda tanımı bulunmayan mekânsal strateji planında kırsal da içerisinde alan plan türlerinde kırsal ilişkin herhangi bir tanım, öngörü ve kullanıma yer verilmemektedir.

644 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile sektörel planların çevre düzeni planlarına uyumlu hale getirilmesi dâhil olmak üzere çevre düzeni planlarının yapılması ve onaylanması görevi Çevre ve Şehircilik Bakanlığına verilmiştir.

Mekânsal strateji planlarının hedef ve stratejilerine uygun olmak üzere temel coğrafi verilerin gösterildiği, kentsel ve kırsal yerleşim, gelişme alanları, sanayi, tarım, turizm, ulaşım, enerji gibi sektörlerle ilişkin arazi kullanım kararlarını belirleyen, yerleşme ve sektörler arasında ilişkiler ile koruma-kullanma dengesini sağlayan 1/50.000 veya 1/100.000 ölçekli bölge, havza veya il düzeyinde hazırlanabilen planlar olan çevre düzeni planlarında da kırsal alan planlaması, kırsal alan yerleşme alanı, kırsal merkez, köy merkezi ve merkez köy gösterimleri ile sınırlı kalmıştır (Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği, Md-4, 2014).

Nazım İmar Planı, çevre düzeni planının genel ilke, hedef ve kararlarına uygun olarak hazırlanmaktadır. Planda, arazi parçalarının genel kullanılış biçimi, başlıca bölge tipleri, bölgelerin gelecekteki nüfus yoğunlukları, kentsel ve kırsal yerleşmelerin gelişme yön ve büyüklükleri, ulaşım sistemleri gösterilmekte ve uygulama imar planlarının hazırlanmasına altlık oluşturulmaktadır. Plan, büyükşehir belediyelerinde 1/5000 ile 1/25.000 arasındaki her ölçekte, onaylı hali hazır haritalar üzerine, uygulama imar planlarına altlık oluşturmak için 1/5000 ölçekte hazırlanmaktadır (Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği, Md-4, 2014). Uygulama imar planı, Nazım imar planı ilke ve esaslarına uygun olarak üretilmektedir. Plan sürecinde, yapının kullanım amacı, erişilebilirlik, sürdürülebilirlik, çevreye etki, ulaşım ve yapılaşma şartlarını dikkate alacak şekilde uygulama için gerekli imar uygulama programlarına esas olacak uygulama etapları ve diğer bilgiler ele alınmaktadır (Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği, Md-4, 2014). Bu planlarda da kırsal alanlara dair yalnızca köy sınırının gösterimine yönelik bir düzenleme bulunmaktadır.

Bunların yanında, Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliğinde, kentsel ölçekte tasarım planlarının yapılmasına dair bir madde oluşturulmuş ve bu konu kentsel tasarım projesi başlığı altında ele alınmıştır (Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği, Md.4, 2014).

Kentsel Tasarım Projesi, tarihi, kültürel, ekonomik ve doğal özellikleri ve arazi yapısını da dikkate alarak kütle ve yapılanma düzenini tasarım amacına göre planlayan, tüm ulaşım ilişkilerini kuran, yapı, sokak, doku, açık ve yeşil alanlar gibi farklı donatı ve kullanımları bütüncül bir biçimde ele alan projeler olarak tanımlanmaktadır (Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği, Md-4, 2014).

Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliğinde geçmemekle birlikte köylerin özgün niteliklerini koruma amacı taşıyan “köy tasarım rehberleri” de 3194 sayılı İmar Kanununun 8. maddesine ek madde olarak eklenmiştir (3194 Sayılı Kanun, Md.8, 1985).

3194 sayılı İmar Kanununda,

Büyükşehir belediyesi sınırının il sınırı olması nedeniyle mahalleye dönüşen, nüfusu 5000’in altında kalan ve kırsal yerleşim özelliği devam eden yerlerdeki uygulamalar, büyükşehir belediye meclisince aksine bir karar alınmadıkça, uygulama imar planı yapılıncaya kadar 27. madde hükümlerine göre yürütülür. Yerleşme ve yapılaşma özellikleri, mimari doku ve karakteri, gelişme düzey ve potansiyeli açısından önem arz eden köylerde bu özellikleri korumak, geliştirmek ve yaşatmak amacıyla muhtarlık katılımı ile ilgili idarelerce köy tasarım rehberleri hazırlanabilir. Köy tasarım rehberleri ilgili idare meclisi kararı ile onaylanır ve uygulanır.

İfadesine yer verilmektedir (3194 Sayılı Kanun, 1985).

Bu maddeyle 3194 Sayılı İmar Kanunu, yerleşme ve yapılaşma özellikleri ve mimari doku ve karakteri açısından önem arz ettiği düşünülen köylere dair bir araç geliştirmiş ancak nüfusu 5000’den büyük ve yapılaşma özellikleri bakımından özgün nitelikli bulunmayan kırsal alanlara dair herhangi bir planlama ya da tasarım aracı geliştirmemiştir.

Yukarıda sıralanan planlarda kırsal alan ve kırsal alan planlaması konusunda getirilen hükümler ve uygulamalar sınırlı düzeydedir. Bu konuda, yönetmelik ve planlara göre kırsal alan planlamasının nasıl ele alındığı özet olarak tablo.1 ile ifade edilmektedir.

Tablo.1. Kırsal alanlara yönelik ilgili düzenlemeler

Dayanak	Planda Yer Alan Düzenleme
Bölge Planı	• Stratejik Hedefler
Mekânsal Strateji Planı	• Kırsal Gelişim Odakları • Kırsal Yerleşik Alan
Çevre Düzeni Planı	• Kırsal Yerleşme Alanı • Kırsal Merkez • Köy Merkezi • Merkez Köy
İmar Planı	• Köy Sınırı
Uygulama İmar Planı	• Köy Sınırı

2. Farklı Ülkelere Ait Kırsal Planlama Örnekleri

Çalışmada, farklı ülkelerin kırsal alanlara yönelik yaklaşım ve uygulamalarından faydalanarak kırsal alanlara ve kırsal planlamaya dair ölçütleri ortaya koyabilmek ve mevcut planlama pratiğine katkı sağlamak amaçlanmaktadır.

Ülke örnekleri seçilirken:

- Ülkelerin farklı kıtalardan ve coğrafi bölgelerden olmasına,
- Tarım ve kırsal alan planlaması konusunda örnek uygulamalar barındırmasına,
- Türkiye'ye örnek olacak benzer deneyimler yaşamış olmasına ve Türkiye'ye yol gösterecek farklı kırsal planlama politikaları, mekânsal karar, strateji ve kurallar içermesine,
- Çıkabilecek farklı problemleri barındırmasına,

Dikkat edilmiştir.

Bu amaçla, Amerika, İngiltere, İtalya, İspanya, Hollanda, Fransa, Finlandiya, Polonya, Japonya, Çin, İsrail örnekleri incelenmiş; bu ülkelerden kırsal planlama konusunda çok çeşitli araçlar

geliştiren örnekler olan Amerika, İngiltere, İspanya, İtalya ve Fransa ülkeleri çalışmada detaylarıyla sunulmuştur.¹

Ülke örnekleri araştırılırken genel olarak uluslararası kurum ve kuruluşların yayınları ile indeksli dergilerde yayınlanan yazı ve makaleler kullanılmıştır. Yıl sınırı olarak ise son yıllarda kırsal alanlar konusunda yaşanan yaklaşım değişikliği ve kırsal alanlar üzerine daha fazla odaklanması nedeniyle daha çok son on yıllık dilim taranmıştır. Öncelikle ülkelerin kırsal alanlara dair geliştirdikleri yaklaşım ve uygulamalar derlenmiş, incelenmiş ve değerlendirilmiş; genel değerlendirmeden yola çıkarak her bir ülkenin kırsal planlamada kullandığı araçlar tespit edilmiş ve bu konuda kullanılan ölçütler çıkarılmış; ardından kıyaslamalı olarak sunabilmek amacıyla bu ölçütler tablolaştırılmıştır.

Karşılaştırma tablosu oluşturulurken, genelden özele ve bir diğer başlığı etkileme/yönlendirme durumuna göre sıralama yapılmıştır. Buna göre başlıklar:

- Yasal düzenlemeler,
- Planlama hiyerarşisi,
- Kır kent ilişkisi,
- Kırsal planlama araçları,
- Kentsel yayılma,
- Katılımcılık,

Olarak sıralanmaktadır.

2.1. Amerika Planlama Yapısı ve Kırsal Planlama Araçları

Amerika planlama yapısı, Avrupa ülkelerine göre farklılık göstermekte, çok daha çeşitli ve heterojen bir yapı sergilemektedir (Kayden, 2001). 1960lar ve 1970lerde devlet arazi kullanım kararları konusunda daha etkin bir rol almaya başlamıştır (Popper, 1988). 1970lerin başında yürürlüğe konan Arazi Kullanım Politika Kanunu ile ülke, bölge ve yerel düzeyde bilgi paylaşımının kolaylaşması sağlanmıştır. Genel olarak planlama, sektörel temeller üzerinden kapsamlı olarak ele alınmıştır. 1990larda, daha önce planlarda ele alınmayan biçimiyle, devlet

¹ Tüm ülkelere dair inceleme detayları tez bütününde yer almaktadır.

planlarının kapsamı kentsel yayılmayı sınırlayıcı hükümler ve uygun fiyatlı konut sunumuna dair hükümler içermeye başlamıştır (Weitz, 1999).

Amerika Birleşik Devletleri'nde birbiriyle ilişkilendirilmiş bir mekânsal planlama sistemi bulunmamaktadır. Mekânsal planlar, yerellik, yasallık ve bireysellik tarafından şekillendirilmektedir (Platt, 2003: 12). Amerika'da planlama stratejisi ya da prosedürü olan, ülke bütününde planlama stratejisi geliştiren çok az devlet bulunmaktadır (Platt, 2003: 20). Yerel yönetimler, planlama aracı olarak arazi kullanım planı ve kapsamlı planları kullanmaktadır. Kapsamlı planlar, kentin gelişmesiyle ilgili yön gösteren planlardır. Zorunlu değildir. Pek çok yerel yönetim bu nedenle yalnızca mekânsal kararlar almak için bölgeleme (zonlama) yapmaktadır. Amerika'da, bölgeleme yerel düzenlemenin temel şekli olmuştur. Geleneksel olarak bölgeleme, arazi kullanımlarını ayırmak için kullanılmıştır. Günümüzde de eğer yerleşimde bir plan bulunmuyorsa, bölgeleme hükümlerine uyulmaktadır. Diğer durumlarda, plan hükümleri bölgeleme hükümlerini yasallaştırmaktadır (Cullingworth ve Caves, 2003: 75).

Amerika Birleşik Devletlerinde, yerel yönetimler, demokrasinin ve yönetimin merkezi konumundadır. Bu aynı zamanda yerel konseyler yerel karar alma süreçlerinde çok etkindir. (Sinclair, 2010). Yerel yönetimler, işlev bazında farklıdırlar. Pek çok eyalette, ilçe yönetimleri kırsal alan ve nüfusu 200-300 arasında değişen köy yerleşimlerinin gelişiminden sorumludur. Bahsi geçen köy yerleşimlerinin her biri kendi konseyine sahiptir ve herhangi bir yasal düzenleme olmaksızın kendi bölgeleme programını yapabilmektedir. Bunun yanında, kırsal yerleşimin hiçbir planlama kararı ya da bölgeleme kararı olmaması da olasıdır. Amerika'da bölgeler üzerine genel bir kontrol yoktur. Konseyler kendi kararları doğrultusunda ve stratejik planlara referans vermeden çeşitli değişiklikler yapma hakkına sahiptirler (Sinclair, 2010).

Amerika'da yasal ve kurumsal olarak mülk sahipliliği hükümet tarafından güvence altına alınmaktadır. Mülkiyet, Amerika'da planlamayı şekillendiren en önemli kısıttır. Bunun yanında, bu yapı, planlama sistemini bireysel girişimciliğe ve kamu katılımına yatkın hale getirmektedir. Yerel düzeyde, arazi kullanım kararlarını belirlemede özel sektöre çok daha fazla güvenilmektedir. Bu durumda planıcı, daha çok arazi geliştiren, düzenleyen kişi konumuna girmektedir (Klosterman, 1985).

Son yıllarda, kentsel saçaklanma alanları Amerika'da en yoğun büyümenin ve değişimin yaşandığı alanların başında gelmektedir (Friedberger, 2000). Amerika'da kentsel yaşamın kargaşasından uzaklaşarak doğal bir ortamda yaşamak isteyen ve bu sebeple kentlerin çeperlerine taşınan insanlarla, bu alanlarda tarım yaparak geçimini sürdüren insanlar ve beklentileri arasında, saçaklanma alanlarında en yakın iletişim ve dolayısıyla da bir çatışma yaşanmaktadır. Bu konuya bir çözüm önerisi olarak ise kent çeperlerine tarım arazilerinden oluşan bir tarım geçiş bölgesi oluşturmak olmuştur (Daniels, 1999: 245-255). Illinois Champaign Country'de yapılan bir araştırmada, tarım geçiş bölgelerinin oluşturulmasının hem kentten kırsal alana göç eden kişiler hem de çiftçilikle geçimini sağlayan kişilerin ikisine de yarar sağlayacağı; bu tarım alanlarının kamu arazilerinde kurgulanmasının faydalı olacağı ve ayrıca yeni gelişme alanlarının belli bir oranının da çiftliklere bitişik bu geçiş bölgeleri olarak tasarlanması gerektiği belirtilmiştir. Bu alanların bölgesel planlara işlenmesi gerektiği de çıkarılan bir diğer sonuçtur (Sullivan, Anderson ve Lovell 2004).

Yerel gıda çiftlikleri de Amerika genelinde önemsenen bir diğer kullanım biçimidir. Yerel gıda üretiminin büyük bir kısmı çiftliklerde olmaktadır. Genellikle çiftçilik kırsal alanlarda yapılıyor gibi genel bir kanı olmasının yanında Amerika'da bulunan çiftliklerin %39'unun metropoliten alanlarda olduğu söylenebilir. Yerel gıda çiftlikleri, ölçek olarak küçük aile çiftlikleri niteliğindedir ve yoğunlukla metropoliten alanların yakınında konumlanmaktadır. Yerel gıda çiftliklerinin büyük çoğunluğu özel mülkte yer almakla birlikte sivil toplum kuruluşlarının ve kamuya ait arazilerde de bulunan çiftlikler vardır. Bunun yanında, çiftlikler dışında arkadaşların, komşuların ya da topluluk bahçelerinde de üretim gerçekleştirilmektedir (community gardens). Bazı topluluklar, yoksullar için de üretim yapabilmektedir (Mukherji ve Morales, 2010).

Planlama boyutunda ise, karma kullanımın teşvik edilmesi başlıca ilkedir. Aynı zamanda bunun içine bahçe ya da çiftliklerde mahalle düzeyinde gıda üretimi de dâhil edilmektedir. Uygulamada, çiftlikler, topluluk bahçeleri, bahçeler ve tarım arazileri olarak ayrı ayrı belirtilmek suretiyle bölgeleme yönetmeliğine (zoning code) dâhil edilmektedir. Bununla birlikte tarım alanları yoğunluklarına göre de bölgelemede sınıflandırılmaktadır. Örneğin 2012 yılında Appleton'da bölgeleme yönetmeliği değiştirilerek kent tarımı plana eklenmiştir. Bu kapsamda topluluk bahçeleri ve kent çiftlikleri ayrı ayrı planda yerini bulmuştur (Mukherji ve Morales, 2010).

Üretim aşamasının dışında üretilen gıdaların işlenmesi ve dağıtımı ile ilgili de düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. Bu sebeple Topluluk Destekli Tarım Yaklaşımı geliştirilerek ürünlerin direkt alıcıya sunulması sağlanmıştır. Buna ek olarak gıda merkezleri vasıtasıyla da aynı amaç gerçekleştirilmektedir (Barham, Tropp, Enterline, Farbman, Fisk, Kiraly, 2012: 6-7). Bu amaçlara hizmet etmek için gıda üretimi, işlenmesi, dağıtımı gibi faaliyetlerin gerçekleştirilebileceği karma-kullanım alanları planlara ve bölgeleme çalışmalarına eklenmektedir (Cantrell, Colasanti, Goddeeris, Lucas ve McCauley, 2012). Topluluk Destekli Tarım Yaklaşımı kapsamında kullanılan bir diğer yöntem de yerel çiftliklerin birinden pay alma ve karşılığında haftalık taze ürün almadır. Bu amaçla yerel çiftlikler, çiftliklerinde hangi ürünleri ürettikleri, hangi konularda sertifikaları olduğuna dair bilgileri paylaşmakta ve ürün tadım etkinlikleri ile kendilerine müşteri bulmaktadırlar. Ülke genelinde bu konuda faaliyet gösteren pek çok çiftlik bulunmaktadır (Cantrell, Colasanti, Goddeeris, Lucas ve McCauley, 2012).

Amerika genelinde yaygın olarak kullanılan planlama araçlarından bir diğeri de Planlı Birim Geliştirme'dir (Planned Unit Development-PUDs). PUD'lar 1950li yıllarda ortaya çıkmıştır. Yerel yönetim ve yatırımcı arasında yürütülen müzakere sürecine göre şekillenmektedir. Her bir yerel yönetimde bu müzakere süreci ve içeriği farklı olacağından her bir PUD da birbirinden farklı olmaktadır (Elliot, 2008: 35-40). Pek çok topluluk, kırsal karakteri yaşatmak, çevresel ve diğer amaçları karşılamak, bütüncül planlarla uyum sağlayarak gelişmek amacıyla PUD'ları bir araç olarak kullanmaktadır. PUD'lar yeterince esneklik sağlamakla birlikte, genellikle geleneksel, karma-kullanımlı mahalleler yaratma konusunda rehber ihtiyacı duymaktadır (Elliot, 2008: 35-40).

2.2. İngiltere Planlama Yapısı ve Kırsal Planlama Araçları

İngiltere Birleşik Krallık'ı meydana getiren dört ülkeden en büyük ve merkezî olanıdır. 56 adet üniter otoriteden oluşmaktadır. İngiltere'de, 1997 yılından bu yana İşçi Partisi Hükümeti altında kırsal politika geliştirme yaklaşımı 2008 ekonomik krizi ve ardından 2010 yılında Muhafazakâr-Liberal Demokrat koalisyon hükümetinin başa gelmesi ile değişikliğe uğramıştır. Bu tarihten sonra, İngiltere'de yasal planlama sisteminde köklü değişiklikler gerçekleştirilmiştir. 2010 genel seçimleri sonrasında hükümetin odak noktası yerellik olmuştur. Bunun anlamı ise planlamanın yerel halkın katılımı ile yapılacak olmasıdır. 2010-2012 yılları arasında koalisyon, İngiltere'de

planlama sistemini yeniden ölçeklendiren ve yerelleştiren bir plan sistemi ortaya koymuştur (Gallent, Hamiduddin, Juntti, Kidd, Shaw, 2015).

İngiltere planlama sisteminde genel çerçeveyi Ulusal Planlama Politika Çerçevesi (National Planning Policy Framework (NPPF) ortaya koymaktadır. NPPF, tüm ulusal planlama konularını içeren üst ölçekli bir plan türüdür. Devletin planlama politikalarını ve bunların nasıl hayata geçirileceğini içermektedir (Gallent ve diğerleri, 2015). 2012 yılında yayınlanan Town and Country Policy Statement (TCPA)'nın genel yaklaşımı da, geliştirilen yasal düzlemi destekler niteliktedir. TCPA yaklaşımına göre, İngiltere'de kırsal toplum aşağıdan yukarıya planlama konusunda zaten deneyimli bir konumda bulunmaktadır. Kırsal alanda oluşturulacak yeni yaklaşımın da katılımcı ve temsili demokrasinin bir karması olması gerektiği, “yukarıdan aşağıya” ve “aşağıdan yukarıya” yaklaşımların bir karmasının yapılması gerektiği düşünülmektedir (Gallent ve diğerleri, 2015).

2011 yılında yürürlüğe giren Yerelleşme Kanunu (Localism act) sonucunda, yerel plan bölgelerinin ve konularının kesiştiği noktalarda çözüm üretmek üzere ise alt-ulusal planlar hazırlanmaktadır. Pek çok yerel yönetim sınırını kapsayan yeşil kuşak planları da bu kapsama girmektedir. Kanuna dayanarak oluşturulan yerel düzeyde kullanılan en önemli araçlardan biri de Mahalle Planlamasıdır. Bu planlarda, 'Toplumsal eylem ve planlama' kırsal politika ve kalkınmayı nasıl şekillendirir üzerinde durulmaktadır. Mahalle Planlaması ile önerilen, yerelde yaşayan kişilerin, kalkınma için doğru adımlar atmasını sağlayacak ve onlara bu konuda fırsat verecek bir yapı sağlamaktır (Department for Communities and Local Government., 2012: 44).

Mahalle planlamasında nerede ve ne şekilde bir gelişme olacağına karar verilmektedir. Yerel planda öngörülen politikaların üzerine politikalar geliştirilmektedir. Planda, binaların görüntüsü ve binalarda malzeme seçimi gibi konularda da öngörüle bulunmaktadır. Mahalle ya da kasaba konseylerinin bulunduğu alanlarda bu organlar mahalle planı yapabilmektedir. Mahalle ya da kasaba konseylerinin bulunmadığı alanlarda mahalle forumları oluşturularak bu forum vasıtasıyla plan hazırlanabilir (Localism Act, 2011). Hazırlanan planlar, mahallelinin oylamasına sunulmasının, %50'lik oranın planı kabul etmesinin ve planın yerel planın ön gördüğü kararlarla uyumlu olmasını takiben yasal bir statü kazanmaktadır. Eylül 2014'ten beri 1000'in üzerinde mahalle planı hazırlamıştır. Bunların ancak 28'i yerel referandumda kabul edilmiştir (Localism Act, 2011).

Mahalle planlarının dışında Topluluk Planları ve Köy Tasarım Rehberleri ise yasal nitelikte olmasa da planlama araçları arasında yer almaktadır. Köy tasarım rehberleri, özgün nitelik taşıyan köylerde, bu özgün niteliğe uygun yapılaşma şartlarını belirlemek amacıyla oluşturulmaktadır. Köyün görsel karakteriyle ilgilenmektedir. Gelişme konularında ise topluluk ya da mahalle planlarında belirlenen stratejiler uygulanmaktadır (Localism Act, 2011).

İngiltere’de kırsal alanların korunmasında ve geliştirilmesinde kullanılan ve planlarda yer bulan en önemli araçlardan biri yeşil kuşak uygulamasıdır. Yeşil kuşak politikası, 1955 yılında kentsel yayılmayı durdurmak amacıyla oluşturulmuştur. Günümüzde 14 ayrı alanda yeşil kuşak bulunmakta ve İngiltere’nin %13’ünü kaplamaktadır. Yeşil kuşakların çoğunluğu büyük ya da tarihi kasaba ve şehirler etrafında yoğunlukla açık arazi ve kırsal alanlar şeklinde yapılmışlardır. Tarım arazilerine sağladığı yararların yanında yeşil kuşaklar, terk edilmiş alanların yeniden yapılanmasına da yardımcı olmakta, içerisinde barındırdığı orman varlığı ile de yaklaşık 30 milyon insana hizmet sağlamaktadır. İngiltere’nin doğal rezervlerinin %33’ü ve eski ormanlık alanların %19’u yeşil kuşaklar içerisinde yer almaktadır (United Nations Human Settlements Programme, 2009: 8-27). Yeşil kuşakların üçte ikisi tarım alanı olarak kullanılmaktadır (Campaing to Protect Rural England [CPRE], 2010: 12). İçerisinde barındırdığı ekilebilir arazi varlığı nedeniyle gıda güvenliği ve toprak koruması açısından da önemli bir kaynak ve önemli bir planlama aracı konumundadır (Cheshire, 2014).

Bunların yanında 2016 yılı Şubat ayında Kırsal Planlamada Gözden Geçirme (Rural Planning Review) başlığı altında bir çağrı yapılmış ve bu çağrı içerisinde yer verilen kapsamlı anket formu ile bireylerin kırsal planlamanın nasıl daha iyi hale getirilebileceği konusunda görüş alınmaya başlanmıştır. Böylece hem fiziksel hem de ekonomik planlamaya yönelik iyileştirmelerin çok daha kolay ve yerinde yürütülebileceği ön görülmektedir (Department for Communities and Local Government, 2016: 5-15).

2.3. İtalya Planlama Yapısı ve Kırsal Planlama Araçları

İtalya, 20 adet bölgeye ayrılmıştır. Bunların beş tanesi özerk statüye sahiptir. Bunun yanında ülke, toplam 109 il ve 8.101 kömün’e bölünmüştür. İtalya’da planlama yaklaşımı, tek merkezli gelişimden çok merkezli gelişime doğru kaymakta ve ağ biçiminde bir yapıya kavuşmaktadır. İtalya’da mekânsal planlamadan sorumlu dört yönetim kademesi bulunmaktadır. Bunlar, devlet,

bölgeler, iller ve belediyelerdir. İl yönetimlerinin ve belediyelerin yönetim, organizasyon ve uygulamada özerk bir yapıları bulunmaktadır. Bölge, il yönetimleri ve belediyelerin ortak bir yönetim mekanizması bulunmaktadır (Nagy, Mangels, Berdavs, 2009). İtalya, pek çok Avrupa ülkesi gibi kentsel bir sistem üzerinden yapılanmıştır (Bonavero, Dematteis ve Sforzi, 2001: 1-16). Özellikle ülkenin kuzey ve orta bölgelerinde bulunan orta ölçekli kentler, ülkenin gelişmesinin ana odağını oluşturmuş durumdadır (Governe ve Salone, 2005).

Ülke bütününde uygulanmakta olan mekânsal plan bulunmamaktadır. Merkezi yönetim, planlama konusunda bir çerçeve hazırlamakla görevlidir. Bölgeler, bölgesel planları hazırlamakla yükümlüdür ve arazi planı (Landscape plan) da yapabilmektedir. Bunun yanında, stratejik sosyo-ekonomik gelişme kararları, yeni kentsel gelişme alanları, kaynak kullanımı gibi kararlar da yine bu planlarla verilmektedir. İl ve belediye planlarına bölgesel planlar ilişkilendirilmekte, kaynaklık etmektedir. İl planlarında, belediyelerin sosyo-ekonomik rolleri tanımlanmakta ve arazi kullanım planlaması yapılmaktadır. Belediyelerse arazi kullanım planlaması yapmakla görevlendirilmiştir (Nagy ve diğerleri, 2009). Bunların yanında, kentsel gelişmeyi destekleyen pek çok araç da kullanılmaktadır. Bunlardan bazıları, Entegre Müdahale Programları, Kentsel Islah Programları, Kentsel Yenileme Programları, Kentsel Yenilemesi ve Sürdürülebilir Bölgesel Kalkınma Programları, Mahalle Anlaşmaları Olarak Sıralanabilir (Nagy ve diğerleri, 2009).

İtalya'da 80lerle birlikte tarım ve endüstri birlikte ele alınmaya başlamıştır (Angeli, 2000). 1989-1993 döneminde, etkili programlama ve etkili kaynak kullanımına odaklanılmıştır. Bu dönemde LEADER I- yol gösterici olmuştur. 1994-1999 döneminde, kırsal kurumlar ve yönetim yapısı güçlendirilmiştir. Yeni kurumsal yapı ve enstrümanlar ise müzakereci planlama üzerinden geliştirilmiştir. Önemli kırsal kalkınma araçlarından Entegre Bölgesel Programlar entegre, aşağıdan yukarıya planlama anlayışının gelişmesine Yerel Eylem Gruplarının (Local Action Groups-LAGs) şekillenmesine yardımcı olmuştur. Ülkenin güneyinde, tarım-gıda (agro-food) endüstrisine de bağlı olarak rekabet artmıştır (Toccaceli, 2015).

2000-2006 döneminde, Ajanda 2000 altında Ortak Tarım Politikası kapsamında çok fonksiyonlu bir kırsal kalkınma yaklaşımı geliştirilmiştir. Tarım-gıda (agro-food) sektörü öncelikli sektör kabul edilmiştir. 2001'den beri Tarım Bölgeleri (DA) bir araç olarak kullanılmaktadır. Tarım bölgeleri (DA), bölgesel planlama politikalarının ve alan kullanım planlarının bir parçası olarak değerlendirilmektedir. Genel olarak bölgelerin DA'ları tarımsal işletmelerin desteklenmesinde,

tarımsal ve gıda zincirlerinin uluslararası pazara açılmasında kırsal alanların geliştirilmesinde ve kent-kır ilişkisinin doğru kurgulanmasında destek mekanizması olarak görüldüğü söylenebilir (Toccaceli, 2015). Bununla birlikte özellikle kümelenme yaklaşımı, özel sektörü de içine aldığı için değerli görülmektedir. Bu yapılanmalar içerisinde yerel aktörler, çiftçiler ve gıda-tarım işletmelerinin belirli alanlarda yığılarak iş birliği içerisinde hareket etmeleri yarara dönüştürülmektedir (Courbet ve Pecqueur, 1992).

2007-2013 döneminde, Ulusal Strateji Planı ve Ulusal Strateji Çerçevesi ortaya çıkmıştır. Ulusal Strateji Planının amacı, tarım ve ormancılık sektörlerinde rekabetçiliğin artırılması, doğal alanların değerlendirilmesi, kırsal alanda yaşam kalitesinin artırılması olarak sıralanmaktadır. Ulusal Strateji Çerçevesinde de iki ana odak: 1-ekonomik aktivitelerin artırılması 2- kırsal alanlarda yaşam kalitesinin artırılmasıdır (OECD, 2009: 30-40).Uzun vadede tek sektör (tarım sektörü) üzerinden yürütülecek politika ve planların sürdürülebilir olmadığı görüşü de hâkimdir.

Örnek alan çalışması kapsamında Forli Casena Bölgesi'ne bakıldığında bölgenin, kırsal ve kentsel alanların fiziksel olarak iç içe geçtiği, bütünleştiği, güçlü bir kır-kent ilişkisinin bulunduğu bir yapıda olduğu görülmektedir. Bölge'de kurulan ortaklıklar, tarım ve turizmle bağlantılı şarapçılık ve yemek faaliyetleri, bölgede bir hizmet derneği kurulması, ürün birliği, kırsal alanda yerel eylem grupları kurulması, merkezi ve bölgesel kurumlarla ortaklık yapıları kurulması, bölgesel düzeyde bir turizm destek grubu kurulması, toplu taşıma ortaklığı kurulması, arazi yönetim kurulu kurulması olarak sıralanabilir. Tarımsal sanayi (agro-industry) kent ve kır entegrasyonunun yaşandığı ve her iki tarafın da kendine göre kazançları olan bir ortaklık alanıdır. Bölgenin tamamına yayılmış bulunan çiftçilik faaliyetlerinin yanı sıra, bunlarla ilişkili ve daha çok küçük ve orta ölçekli işletmelerin oluşturduğu bir işletme ağı da bulunmaktadır. 1990lardan beri profesyonel işletmeler ve çiftçiler arasında çeşitli ortaklıklar kurulmaya çalışılmaktadır. Bu durum işletmelerin araştırma geliştirme faaliyetlerini arttırmasına da yardımcı olmaktadır. Bu konuda bölgede bulunan araştırma enstitüleri ve üniversiteler de yardımcı olmakta ve bu yapıya “kalıcı diyalog” adı verilmektedir. Bu ortaklık aynı zamanda amaca, konuya ve zamana göre esneklik gösteren bir yapıdadır. Bu sektör altında kurulan ortaklıklar sayesinde tarım ürünlerinden gıda ürünleri üretmeye doğru bir geçiş yaşanmaktadır. Yapıda, iki ana mekanizma bulunmaktadır. Bunların ilki “iş birliği yapısı” bir diğeri ise “kürsü” dür. İş birliği yapısı, sektördeki işletmelere dair ana ve alt olmak üzere ortaklık yapılarını ifade ederken; kürsüde tarım

sektöründeki paydaşlar, bir forum vasıtasıyla fikirlerini paylaşmaktadır. Burada önemli olan, her bir paydaşın tek bir masa çevresinde toplanarak kendi bakış açılarını ve fikirlerini dile getirmelerine olanak sağlanmasıdır (OECD, 2013: 235-250).

Şarap ve tatlar rotası (wine and flavours route) isimli dernek bu konuda iyi bir örnek oluşturmaktadır. Dernek 1994 yılında yukarıdan aşağıya bir yapıyla kurulmuş ancak yerelin sahiplenmesi ile zaman içerisinde aşağıdan yukarıya bir yapıya kavuşmuştur (OECD, 2013: 235-250). Turizmde de kır-kent etkileşimi çok önem taşımaktadır. Bunun dışında, “yerel eylem grupları” da çeşitli konularda iş birlikleri sağlama konusunda kırsal alanlarda son derece etkindir (OECD, 2013: 235-250).

2.4. İspanya Planlama Yapısı ve Kırsal Planlama Araçları

İspanya devlet yönetimi, özerk topluluklar ve belediyelerle birlikte sorumluluk kullanmaktadır. Tüm yönetim kademeleri kendi sorumluluğu altında bulunan konuları yönetmekle yükümlü hale getirilmiştir. İspanya, 17 özerk topluluk ve iki özerk şehirden oluşmaktadır. Özerk toplulukların her biri toplam 50 ilden bir ya da daha fazlasını içermektedir (Vivero, 2011). İspanyol devleti, özerk birlikler, iller ve belediyeler olmak üzere üçe ayrılmıştır. Planlamanın da buna bağlı olarak hiyerarşik bir yapısı vardır. Arazi sınıflandırması en temel planlama tekniğidir. Arazi, kentsel, gelişebilir ve kırsal (gelişmeyecek) olmak üzere üç kategoriye ayrılmıştır. Devlet, planlama sisteminin genel çerçevesini oluşturmaktadır. Özerk birlikler, bu çerçeveye bağlı olarak kendi kurallarını belirlemekte, yerel yönetimlerse bu üst ölçek planlara göre yerel planlarını hazırlamaktadır. Özerk birlikler, temel kent planlama ve konut politikalarında yer alırken, devletin ön gördüğü planlama çerçevesine de uymak durumundadırlar (Ryser ve Franchini, 2008: 73-80).

İspanya’da özerk topluluklar tarafından uygulanan mekânsal planlama sisteminin iki eksen üzerinde gelişen hiyerarşik bir yapısı vardır. Bunlar, bölge ve alt-bölgeyi esas alan plan ve yönergelerden oluşmaktadır.

Tablo.2. İspanya mekânsal planlama sistemi

Kent Planlama	Bölge Planlama
---------------	----------------

Yerel Planlama	Alt Bölge Planları
Genel Kentsel Gelişme Planları	
• Arazi sınıflandırması • Altyapı ve açık alanları içeren genel sistem yapılanması • Yoğunluklar • Korunacak alanlar	• Amaç ve hedefler • Gelişme yönleri • Geleceğe yönelik tahminler • Yönetim alanları vb.

Eylemsel olarak bakıldığında ise, özerk topluluklar sektörleri esas alan planlar da yapabilmektedir. Ülkede bölgesel mekânsal planlar beş ana başlık içermektedir. Bunlar: Planın formüle edilmesi için gerekli karar aşaması, ön hazırlık ya da ilerleme raporunun hazırlanması, ilk onay süreci, geçici onay süreci, final onay sürecidir. Bunun yanında, uygulama aşamasında problemlerin üstesinden gelmek amacıyla katılımcılık süreçleri de plan hazırlık aşamalarına dâhil edilmektedir (Vivero, 2011).

Devlet ajansları da ulaşım, tarım, su gibi konularda sektör planları hazırlamaktadır (Ryser ve Franchini, 2008: 73-80). 2007 yılında yürürlüğe giren arazi kanununa göre ise sürdürülebilir gelişmeyi esas alan bir yapı oluşturulmuştur. Kanunla birlikte kırsal alanların korunması için imkân yaratılmıştır (Vivero, 2011). 2007-2013 yıllarını kapsayan Kırsal Alanlarda Sürdürülebilir Kalkınma Yasası ile de yeni bir yönetim yapısı oluşturulmuştur. Bu yapı içerisinde merkezde yatay, merkez ve bölgeler arasında ise düşeyde ve daha katılımcı bir yapı ön görülmüştür. Bu yapıyla birlikte bütüncül ve çok sektörlü bir kırsal politika ortaya konmaktadır (OECD, 2009: 40-70).

Diğer ülkelerde olduğu gibi İspanya’da da kırsal alanlar üzerinde kentleşme baskısı, nüfusun artışı ve kentlerin hızla büyümesi dolayısıyla oldukça hissedilmektedir. Bu konuya bir çözüm önerisi olarak kent çevresindeki tarım alanları, doğal alanlar ve rekreasyon alanlarının korunması gerekliliği ön plana çıkmaktadır. Tarım alanlarının korunması için bu alanlar üzerinde bölgeleme ya da korumaya yönelik planlama kararlarının alınması da çoğu zaman tek başına yeterli olmamaktadır. Bu nedenle, koruma kararı alınan tarım alanlarında “alternatif gıda ağları”nın oluşturulması çözüm önerisi olarak sunulmuştur (Paul ve Mc Kenzie, 2013). Alternatif Gıda Ağları, son dönemde, sağlıklı gıdalara erişim, gıda güvenliği ve obeziteyle mücadele gibi konuların gündeme gelmesiyle birlikte çok daha fazla önem kazanmış ve planlamada da bir araç olarak kullanılmaya başlanmıştır (Pothukuchi, 2009). Amerika Planlama Birliği (APA, 2007), gıda planlama üzerine yaptığı rehberde, kent çeperinde yer alan çiftliklerin ve tarım arazilerinin

korunması gerektiğini vurgulamaktadır. Bu ağlar, bölgede korunan tarım alanlarında gıda sertifikasyonu sağlarken, alıcı ve satıcı arasındaki ilişkiyi de düzenleyerek üretimde süreklilik sağlamaktadır (Pothukuchi, 2009).

İspanya’da belediyeler tarafından yönetilen, çiftçilerin satış yaptığı pazarlar halen varlıklarını sürdürmektedir (Pothukuchi, 2009). Bu nedenle bahsi geçen yapılanmanın devamlılığı kültürel olarak da sağlanabilmektedir.

Barcelona’da bulunan Baix Llobregat Tarımsal Parkına (BLAP) bakıldığında bölgenin, Katalan Yönetimi, Barcelona İl Genel Meclisi, Bölge Meclisi ve 14 belediye ile çiftçi birliğinden oluşan kurumlar arası bir yönetim yapısı bulunduğu görülmektedir. Belediye yönetimleri bölgenin arazi planlamasından sorumludur. Bunun yanında bölgede bir de 2002 yılında yayınlanan yönetim planı bulunmaktadır. Bu planda, bölgede bulunan çiftçilerle yapılan anket ve mülakatların değerlendirilmesiyle oluşturulmuş amaç ve stratejiler yer almaktadır (Paul ve Mc Kenzie, 2013). Bu stratejiler arasında;

- Bölgede pazar koşullarının iyileştirilmesi,
- Bir web sitesi aracılığıyla tanıtımın gerçekleştirilmesi,
- “sebze turizmi” ne ağırlık verilmesi,

Gibi başlıklar da yer almaktadır.

BLAP’ta gerçekleştirilen yapı, çiftçinin geçim faaliyetlerini sürdürmeye yöneliktir ve alternatif gıda ağları’nın gelişmesini de hızlandırmıştır (Paul ve Mc Kenzie, 2013). Takip eden yıllarda, bölgede üretim yapan çiftçilerin pazar üzerinde kontrollerini yitirerek, taze sebzelerini aracı vasıtasıyla marketlere satmaları ve kentlilerin bölgeden gelen ürünleri tanıyamamaları sebebiyle sorunlar yaşanmıştır. Bu sorunların üstesinden gelmek amacıyla bölgede bahçelerin ve tarım alanlarının ziyaretini de kapsayan “sebze turizmi” nin geliştirilmesi, çiftçinin ürünlerini kentliye direkt ulaştırabilecekleri pazarların oluşturulması sağlanmıştır (Paul ve Mc Kenzie, 2013).

Bunun yanında, tarımsal üretimi desteklemek ve markalaşma düzeyini arttırmak amacıyla coğrafi işaretleme önem kazanmaktadır. Örneğin ülke genelinde peynir çeşitleri için 1, zeytin çeşitleri içinse 8 adet coğrafi işaret bulunmaktadır. Şarap içinse 57 farklı değerde çeşit bulunmaktadır (OE

CD, 2009: 40-70). Ülke genelinde Avrupa Birliği kırsal politikaları kapsamında geliştirilen LEADER, CAP, LAG gibi araçlar da kırsal kalkınma konularında ve katılımcılık süreçlerinin sağlanmasında aktif olarak kullanılmaktadır (OECD, 2009: 40-70).

2.5. Fransa Planlama Yapısı ve Kırsal Planlama Araçları

Fransa, bölgesel düzeyde kapasitesini geliştirmeye çalışan üniter yapıda bir devlettir. Köklü bir demokrasi tarihi olan devlet, yarı başkanlık sistemiyle yönetilmektedir. Fransa’da toplam 26 yönetimsel bölge tanımlanmıştır. Bu bölgelerin 22’si metropoliten bölge olarak tanımlanmaktadır. Bölgeler, illere, illerse ilçe ve komün olarak nitelendirilmekte olan köylere ayrılmıştır. Bölgeler, iller ve komünler yerel meclise sahiptirler ve bir yönetici tarafından yönetilmektedirler (De Montfort University, 2009: 21-27).

Fransa’da planlama kademelenmesi de yönetim kademelenmesine benzerlik göstermektedir. Planlama sistemi, ulusal, bölgesel ve yerel olarak üçe ayrılmaktadır (Newman ve Thornley, 1996: 155-160).

Ülke ve bölge düzeyinde en önemli planlama aracı, bölgesel uyum şeması olarak nitelendirilebilecek SCOT (Schémas de cohérence territoriale) planlarıdır. SCOT planı ile orta ve uzun vadeli mekânsal gelişme stratejileri belirlenmektedir. Plan, Birleşik Krallık’ın yapısal planları (Structure Plan) ile benzerlik göstermektedir. SCOT planı sürecinde, yönetimin her düzeyinde uyum ve iletişim öncelikli tutulmaktadır. Bu nedenle topluluklar arası iş birliği ürünü olarak nitelenmektedir (De Montfort University, 2009: 21-27).

Fransa’da yerel planları hazırlama görevi belediye başkanı direktifinde yerel yönetimlerin görevidir. 2000 yılına kadar yerel planlar Plan d’Occupation des Sols (POS), olarak isimlendirilirken, bu tarihten sonra yerel kentleşme planı anlamına gelen Plan Local d’Urbanisme (PLU) olarak adlandırılmıştır. PLU planlarının amacı, yerleşim alanına dair, yapılaşma, kat yükseklikleri, yoğunluk, kamusal alanlar, yeşil alanlar gibi genel planlama kurallarını oluşturmaktır. Tüm yasal organların danışmanlığıyla hazırlanarak yürürlüğe girmektedir. PLU, alana yönelik planlama bölgelerini tariflenmekte, yeni gelişme alanlarını belirlemektedir. Plan dâhilinde belirlenen bölgeler, yapılaşmaya izin verilen, tarım niteliğini koruyan, korunan alanlar olarak ayrılmaktadır (Ministère des Affaires étrangères, 2006: 50-70).

PLU planlarının hazırlanması çok önemli işlevler üstlense de küçük kırsal idareler bu planı hazırlamamaktadır. Hükümet, daha küçük kırsal yerel idarelerin topluluk haritası olarak nitelendirilebilecek Carte Communale planları hazırlamaları konusunda anlaşmaya varmıştır. Carte Communale'nin ana amacı gelişmeye izin verilecek ve gelişmeye izin verilemeyecek alanların tespitidir. PLU'dan farklı olarak özel planlama kuralları bulunmamaktadır. PLU'ya göre çok daha icrai planlardır. Gelişme alanı olarak tespit edilmeyen alanlarda mevcut yapıların ve tarımsal yapıların dışında yeni yapı yapılmasına izin verilmemektedir. Plan, tüm yerleşim alanını kapsamak zorunda değildir. Öncelik verilen ya da çözüme kavuşturulmak istenen bir konuda da plan hazırlanabilmektedir. Plan hazırlık süreci esnek olmakla birlikte, bölgesel yetkililere görüşülerek ve kamu soruşturmasıyla hazırlanması gerekmektedir. Plan, belediye tarafından değiştirilmediği takdirde yürürlükte kalmaktadır (OECD, 2010: 350).

Kırsal alanlarda kullanılan planlama sistemlerinin ilki “Entegre Kırsal Planlama Sistemi” yaklaşımıdır. Bu yaklaşım, kırsal alanda yerel sosyo- mekânsal planlamanın nasıl yüksek kalitede çevresel, mimari, kültürel değerleri ve ortak amaçları gerçekleştirebileceği ve daha sürdürülebilir bir mekânsal planlama mekanizmasının geliştirilebileceğini ortaya koymak amacıyla geliştirilmiştir. Yaklaşım, Yerel Kentsel Planlarda (Local Urban Plans) sürdürülebilir alan planlaması prensiplerine sosyo-teknik bir yön katmaktadır. Bu yaklaşımla, standart coğrafi bilgi sistemleri (CBS) verileri, simülasyon teknikleri ile belirli senaryolar oluşturulmasında kullanılarak karar verme süreçlerine yardımcı olunmaktadır. Bu yaklaşımla, sosyo-teknik bir karar verme destek mekanizması oluşturularak yerel plan hazırlanması aşamasında yerel komisyon üyelerinin kendi planlarını hazırlamalarına yardımcı olunmaktadır. Bu şekilde, çeşitli ilgi alanları bulunan paydaşların müzakere etmelerini kolaylaştırabilmek için bir karar verme aracı geliştirilmektedir (Bombenger ve Waaub, 2010: 6-10).

Fransa'da yerel kentsel plan sürecini destekleyecek bir yaklaşım geliştirmesi düşünülmüş ve geliştirilen yöntem, Entegre Kırsal Planlama Sistemi olarak adlandırılmıştır. Uzun görüşmeler ve alınan geri bildirimler sonucunda planda aşağıda sıralanan prensipler ortaya konmuştur, Bunlar:

- Alanın kaynaklarını korumak,
- Planlama projeleri için alanın özelliklerini kullanmak,
- Canlılığı arttırmak,
- Projenin sürdürülebilirliğini değerlendirmektir.

Diğer bir kırsal planlama aracı ise kırsal-kentsel ortaklıklardır. Kırsal-kentsel ortaklık konusuna bir örnek Rennes Metropolü'dür. Rennes Metropolü Renne ve 37 belediyeyi kapsayan bir yığılma topluluğudur. Rennes Metropolü (RM), ortak bir bölgesel vizyonu bulunan başarılı bir kentsel gelişme modeline sahiptir. Metropol bölgesinde yer alan belediyelerin nüfusu 700-16.000 kişi arasında değişmektedir. Toplam bölge nüfusu ise 400.000 civarındadır. Ortak mekânsal planlamaya bağlı olarak kırsal alanlar korunabilmiştir. Mekânsal planlamada bir araç olarak SCoT (Schema de Coherence territoriale) kullanılmaktadır. Bu araç, arazi tüketimini engellemekte, araziyi korumakta ve kamusal toplu ulaşım sistemi sunmaktadır. SCoT, kırsal alanların kompakt kentsel alanlardan ayrıldığı adalar üzerine temellenmektedir. Âdemi merkeziyetçi bir yapısı vardır. Kırsal alanlarda tarım sektörü baskın sektördür (OECD, 2013: 2010).

Bu alanda, kırsal-kentsel ortaklık ile amaçlananlara bakıldığında, bölgesel uyum, sosyal içerme, toprakların korunması, çevresel sürdürülebilirlik gibi başlıkların ön planda olduğu görülmektedir. Ortaklığın mekânsal planlama kısmını oluşturan SCOT ise tüm planların koordinasyonunu sağlamaktadır. Plan, kırsal alanları da korumaktadır. Kırsal alanların korunmasında yöntem olarak, kırsal alanların tanımlanmasını takiben bir yeşil kuşak belirlenmekte ve böylece kentsel yayılmanın kırsal alanlar üzerindeki baskısı önlenmektedir. Süt üretimi gibi yoğun ve geleneksel tarımsal faaliyetler ise bu alanlarda çözülmemektedir (Donadieu and Fleury, 2003).

Kullanılan bir diğer araç ise tarımın Renne bölgesine entegre edilmesidir. Bu ortaklıklardan birisi Tarım için Yerel Program'dır. RM yönetimi, amacı kentleşme, kırsal alan kullanımı ve tarım arasında bir uzlaşma sağlamak olan Tarım için Yerel Programa dâhil olmuştur. Programın bir amacı da kent halkı ve çiftçiler arasında bir bağ oluşturmak, taraflarının birbirlerini anlamalarını sağlamaktır. Bu ortaklıklardan bir diğeri SCOT'tur. SCOT, "kent tarımı" tanımını geliştirmiş ve böylece tarımın, kentsel alanlar içinde korunmasını sağlamıştır. Amaç, kentsel yayılmayı azaltırken, kentli ve tarım alanları arasındaki yakınlığı korumaktır. SCOT kapsamında belirtilen bu alanlar, tarımsal faaliyetler için ayrılmış ve gelecekte yapılabilecek yatırım faaliyetlerinden korunmuştur (Donadieu and Fleury, 2003).

Genel olarak ifade etmek gerekirse farklı kurum ve organizasyonların temel amacı kentli ve çiftçi arasında günlük hayat, hizmetler, yeme-içme olanakları gibi konularda bağ oluşturmaktır.

Böylece tarım sektöründe ekonomik faaliyetlerin sürmesi, ürün üretiminin devamı ve tarım alanlarının cazibesinin arttırılması sağlanmaktadır (OECD, 2013: 2013).

1.6. Ülkelerin Planlama Yapısı ve Kırsal Planlama Araçlarının Karşılaştırmalı Değerlendirmesi

Yukarıda sıralanan ülkelere ait verilerden yola çıkarak kırsal planlamaya altlık oluşturacak ölçütlerin belirlendiği ve ülke incelemelerinin özeti niteliği taşıyan, ülkeleri karşılaştırmalı olarak değerlendirmeyi kolaylaştıran sentez tablo aşağıda sunulmaktadır (Tablo.3). Belirlenen her bir ölçütün o ülkede uygulanmasına bağlı olarak ülke, (+) değer almıştır.

Tablo.3. Karşılaştırmalı ülke özet tablosu

Ana başlıklar	Ölçütler	Amerika	İngiltere	İtalya	İspanya	Fransa
Planlama Hiyerarşisi	Ulusal bazlı planlama kararları		(+)			(+)
	Bölgeleme (zonlama)	(+)				(+)
	Planlar arası ilişki		(+)	(+)	(+)	(+)
	Sektör bazlı planlar			(+)	(+)	
	Arazi kullanım planı	(+)	(+)	(+)	(+)	(+)
	Bireysel girişimcilik	(+)		(+)	(+)	
Yasal düzenlemeler	Kentsel yayılmayı sınırlayıcı hükümler	(+)				
	Uygun fiyatlı konut sunumuna dair yasal düzenleme	(+)				
	Kent tarımının kanunda yer alması	(+)				
	Yerelleşme yasası		(+)			
	Ulusal strateji planı			(+)		
	Kırsal alanlarda sürdürülebilir kalkınma yasası				(+)	(+)
Kır-kent ilişkisi	Günlük iş gidiş gelişleri		(+)			
	Yeme içme/test etme günleri				(+)	
Kentsel yayılma araçları	Yeşil kuşak- geçiş bölgesi	(+)	(+)			(+)
	Alternatif gıda ağları		(+)		(+)	
	Urban villages (kentsel köyler)					
Katılımcılık	Yerel konseyler	(+)	(+)			
	Bireysel girişimcilik	(+)				
	Kırsal alanda gözden geçirme		(+)			
	Müzakereci programlama			(+)		
	Yerel eylem grupları			(+)		
	Çiftçi birlikleri				(+)	

Yerel komisyonlar					(+)
Kurumlar arası diyalog			(+)		

Ana başlıklar	Ölçütler	Amerika	İngiltere	İtalya	İspanya	Fransa
	Yeşil kuşak/ Tarım tampon bölgeleri	(+)	(+)		(+)	(+)
	Yerel gıda çiftlikleri	(+)			(+)	
	Alternatif gıda ağları	(+)			(+)	
	Çiftçi marketleri	(+)			(+)	
	Yeşil tarım şemaları		(+)			
	AB araçları			(+)	(+)	
	LAG			(+)	(+)	
	Tarım bölgeleri			(+)		
	Kümelenme			(+)	(+)	
	Sebze turizmi				(+)	
	Coğrafi işaret				(+)	
	Kırsal-kentsel ortaklıklar					(+)
	Kent tarımı	(+)				(+)
	Mahalle planları		(+)			
	Topluluk planları		(+)			
	Köy tasarım rehberi		(+)			
	Karma kullanım	(+)	(+)			
	Yenilenebilir enerjiye dayalı planlama		(+)	(+)		
	Aşağıdan yukarı-yukarıdan aşağı planlamanın karma kullanımı		(+)			
	Aşağıdan yukarı planlama			(+)		
	Stratejik planlama			(+)		
	Arazi kullanım planı	(+)	(+)	(+)	(+)	(+)
	Bölge planına bağlı hazırlanan kırsal alan pl.			(+)		
	Tarımsal alanlarda ürün çeşitliliğine gidilmesi			(+)	(+)	
	Tarımsal alanlarda sektörel çeşitlilik			(+)	(+)	

	Sosyal yaşama öncelik veren planlama	(+)	(+)	(+)	(+)	(+)
	Tarım ve endüstri sektörlerinin birarada bulunması			(+)		
	Tarım ve turizm sektörlerinin birarada bulunması			(+)		
	Sektörel odaklı planlar			(+)	(+)	

(+)	Uygulama Var
	Uygulama Yok

Özet tabloya bakıldığında, incelenen ülkelerin benzer karar ve uygulamalarla kırsal alanlara yönelik eylemler geliştirdikleri görülmektedir. Planlama boyutunda, özellikle plan kademeleri arasındaki ilişkinin ve arazi kullanım planlarının uygulama alanı bulduğu anlaşılmaktadır. Kırsal alanlarda sektörel çeşitliliğe bağlı ve sektörel çeşitliliğin bir yansıması olarak arazi kullanımında karma kullanım ön plana çıkmaktadır. Özellikle Amerika ve İngiltere’de karma kullanım odaklı bir yaklaşım bulunmaktadır.

Sektörel çeşitliliğin de bir yansıması olarak, bunun yanında kırsal alanda yaşayan insanlarla kentsel alanda yaşayan insanların biraraya gelmeleri, karşılıklı ticaret yapmalarından dolayı Amerika, İspanya, İtalya, Fransa’da kırsal-kentsel ortaklıklar gelişmiştir. Amerika ve İspanya’da sıkça kullanılan çiftçi marketleri bunların başlıca örnekleridir.

Yerelleşme, yerinden yönetim ve yapılanma da ülkeler bazında önemsenen konulardandır. İncelenen tüm ülkelerde yerelin talep ve isteklerini gözeterek plan kararlarına aktaran aşağıdan yukarıya planlama anlayışı gelişmiştir. Buna bağlı olarak da katılımcılık faaliyetleri, kurumlar arası diyalog, girişimcilik faaliyetleri gelişen ve önemsenen diğer konulardır.

İncelenen ülkelerin pek çoğunda farklı isimler altında, tarımsal alanları korumak ve kentle kır arasında bir geçiş bölgesi oluşturmak üzere tarımsal faaliyetlerin yoğun olarak yapıldığı yeşil geçiş bölgeleri kullandıkları görülmüştür. Bunun dışında yaygın olarak kullanılan bir diğer planlama aracı, tarımsal alanda ürün çeşitliliğinin sağlanması, tarımsal alanda sektörel çeşitlilik sağlanması ve sektör odaklı planlar oluşturulmasıdır. Bu konuda özellikle İtalya, İspanya,

Fransa'nın ön plana çıktığı görülmektedir. İtalya ve İspanya sektörel çeşitliliği gıda üzerine kurulu endüstriyel çeşitlilikle sağlamaktadır.

Gelişmiş endüstrilerine bağlı olarak İtalya ve İspanya'da kümelenme yaklaşımı kırsal alanda kullanılan önemli bir planlama aracıdır. İtalya ve İspanya'da coğrafi işaretler de kırsal alanların marka değerini yükseltmek için kullanılmaktadır.

Avrupa Birliği üye ülkelerinin tümünde AB kırsal kalkınma araçlarının, LEADER yaklaşımının kullanıldığı, yerel birliklerin oluşturulduğu söylenebilir.

SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

Çalışmanın başında da belirtildiği gibi Türkiye'de bölge planları, mekânsal strateji planları, çevre düzeni planları ve imar planları hazırlanırken kırsal alan ayrı bir nitelik olarak değerlendirilmemekte; planlarda, kentsel ve kırsal alanların gelişme yön ve büyüklüklerine karar verilmesi, kır-kent ilişkisinin güçlendirilmesi gibi daha genel ifadeler yer almaktadır.

3194 Sayılı İmar Kanunun 8. Maddesine eklenen “köy tasarım rehberi” ile ise, nüfusu 5000 in altında kalan ve kırsal yerleşim özelliği devam eden yerlerde bu özellikleri korumak, geliştirmek ve yaşatmak amaçlanmaktadır. Bu madde ile kırsal özellik gösterme durumu nüfus ölçütüne bağlanmış; “Yerleşimin kırsallık özelliğinin devam etmesi” durumu da bir kıstas olarak değerlendirilmiştir. Madde dâhilinde, nüfusu 5000 kişi ve üzeri olan ancak kırsal niteliği devam etmekte olan yerleşim yerleri içinse herhangi bir uygulama öngörülmemektedir.

Kırsal alanların, kırsal karakterlerinin sürdürülmesini güvence altına almak amacıyla yeni bir mevzuat çalışması, yasa taslağı geliştirilmelidir. Mekânsal Planlar Yönetmeliği'nin eki olarak “kırsal alanlar için kırsal planlama ve tasarım rehberi” oluşturulması önerilmektedir. Bu çalışma, alanında uzman kişilerin katkılarıyla bir ekip tarafından hazırlanmalıdır.

Yönetmelik ekinde, Türkiye'de kırsal tanımında kullanılan nüfus ve idari sınır ölçütünün ötesinde, kırsal alanların tespiti, tanımlanması ve kademelendirilmesine yönelik AB, OECD, Politecnico di Milano gibi kurumların kırsal sınıflandırmaları, ülke deneyimleri ve güncel çalışmalarda kullanılan ölçütler değerlendirmeye alınarak yeni bir kırsal alan sınıflandırması çalışması yapılmalıdır. Özellikle 6360 Sayılı Kanunla birlikte 30 büyükşehir belediyesinde

mahalle statüsüne alınarak kentsel alan kabul edilen ancak kırsal karakter gösteren alanların nasıl tespit edileceği ve karakter analizinin nasıl gerçekleştirileceğine dair bir çalışma yapılmalıdır.

Kentin kırsal alan üzerine baskısı ve kentsel yayılma sorunlarının üstesinden gelebilmek için kırsal karakter analizi ile tespit edilen kırsal bölgelerin çeperinde geliştirilecek “yeşil geçiş bölgesi” tanım ve gösterimine bu yasal çerçevede yer verilmelidir. Önerilen yeşil geçiş bölgeleri kentsel tarım uygulamaları, çiftçi pazarları ve rekreasyon alanlarını da içinde barındıran ve özgün bir biçimde planlanması gereken alanlar olarak düşünülmeli ve ülke mekânsal plan ve politikalarına bu içerikle yansıtılmalıdır. Yeşil geçiş bölgeleri bu özelliklerini tanımlanacak şekilde 1/25.000 çevre düzeni planlarına ve 1/5000 imar planlarına işlenmelidir.

Bu yasal çerçeveye İngiltere örneğinde görüldüğü gibi “mahalle planlaması” planlama aracının eklenmesi de yerinde olacaktır. Mahalle planlaması ile “aşağıdan yukarıya” ve “yukarıdan aşağıya” planlama yaklaşımı bir arada ele alınacak, böylece kırsalın ihtiyaçları da gözardı edilmeden, bütünsel ve sürdürülebilir bir yapılanma oluşturulabilecektir. Bu planlar dâhilinde karma kullanımın geliştirilmesi; tarımsal arazi varlığının korunması; yürüme, bisiklet kullanımı ve engellilerin erişimini de kapsayacak şekilde ulaşım ve erişim imkânlarının artırılması, yenilenebilir enerji projelerinin desteklenmesi gibi planlama kararlarına dikkat edilmelidir.

Mahalle birimlerinde, Türkiye’de yasal dayanağı 5393 Sayılı Belediye Kanunu’nun “Hemşeri Hukuku” başlıklı 13. Maddesi ve “Mahalle ve Yönetimi” başlıklı 9. Maddesi’ne dayanan ve bazı belediyeler tarafından hal-i hazırda işlerlik kazanmış bulunan mahalle komiteleri oluşturularak karar verme sürecinde aktif rol oynamaları sağlanmalıdır. Bu yapılanma ile yerel otoritenin daha fazla sorumluluk ve görev alması, planlama sürecinin yerel bilgi ve fikirle donatılması, sürdürülebilir kırsal kalkınmanın işlerlik kazanması da sağlanmış olacaktır.

Bunların yanında, dünya örneklerine bakıldığında, Amerika’da çiftçilerle kentlilerin direkt etkileşimde bulundukları ve alışveriş yapabildikleri çiftçi pazarlarının yaygın bir biçimde kullanıldığı görülmektedir. Çiftçi pazarlarının yanı sıra kentliler, yerel çiftliklerin birinden pay alabilmekte ve karşılığında kendilerine haftalık taze ürün sağlayabilmektedirler. Hem çiftçi pazarlarında hem de çiftliklerden pay alma şeklinde geliştirilen iki yöntemde de sosyal medya aktif bir biçimde kullanılmakta; o hafta hangi ürünün bulunduğu, hangi ürünün taze olduğu ve fiyat detayları gibi konular paylaşılarak müşterinin bilgilendirilmesi sağlanmaktadır. Böylece

üretimde süreklilik sağlanırken bir yandan da kırdaki yaşayan kesimin kentle entegrasyonu da sağlanmış olmaktadır. Benzer bir örnek İspanya’da da uygulanmaktadır. İspanya’da da belediyeler eliyle desteklenen ve yönetilen çiftçilerin satış yaptığı pazarlar bulunmaktadır. Pazarların yanında, kentliler üretim yapılan bahçeleri ve çiftlikleri ziyaret ederek bu bahçelerden ihtiyaçlarını karşılayabilmektedirler. Bunun yanında, oluşturulan Alternatif Gıda Ağları ile üretici ve tüketici arasındaki ilişkileri düzenleyerek hem kırsal karakterin sürdürülmesine katkıda bulunmakta hem de kentlinin güvenilir gıdaya erişimi sağlanmaktadır. Bu örneklerden de yola çıkarak özellikle büyük kent merkezlerine yakın konumda bulunan kırsal alanlarda gerçekleştirilen üretim faaliyetlerinin, kentin geri kalanının ihtiyaçlarının karşılanması yönünde kullanılması ve pazar zincirinin kısaltılarak kentli ve çiftçinin direkt bir araya gelmesi yönünde bir sistem geliştirilmesi önerilmektedir.

Yetiştirilen ürünlerin kent pazarlarına ulaştırılırken yaşanabilecek nakliye sorununu gidermek amacıyla kırsal alanlarda ve ilgili ilçelerde çiftçi birlikleri kurulmalı ve ilgili belediyelerce destek sağlanmalıdır. Üretilen ürünlerin pazarlama aşamasında koruma ve muhafaza koşullarını iyileştirmek amacıyla da ilgili belediyeler tarafından önlemler alınmalı, taşınabilir depolama birimleri oluşturulmalıdır.

Bunların yanında İtalya, İspanya ve Fransa örneklerinde görüldüğü gibi kırsal alanlarda özgün niteliği olan ürünlerin öncelikle uzman ekiplerce tespit çalışmalarının yürütülmesi, ardından da belediye, dernekler ya da çiftçiler tarafından coğrafi işaret başvurularının gerçekleştirilerek bu alanların kırsal karakteri kültürel miras açısından da koruma altına alınması önerilmektedir.

KAYNAKÇA:

American Planning Association (APA). (2007). Policy Guide on Community and Regional Food Planning. URL:

<http://www.webcitation.org/query?url=https%3A%2F%2Fwww.planning.org%2Fpolicy%2Fguides%2Fadopted%2Ffood.htm&date=2017-10-02>. Son Erişim Tarihi: 05.08.2016

Angeli, L. (2000). L'atmosfera di Artimino e noi economisti agrari. Qa - La Questione Agraria, 3, 11.

Barham, J., Tropp D., Enterline, K., Farbman, J., Fisk, J., and Kiraly, S. (2012). Regional food hub resource guide. Washington: United States Department of Agriculture.

Bombenger, P.H., Waaub, J.P. (2010). The integrated rural planning system, an evaluative and participative decision support system to implement sustainable urban development in the Ballons des. France: Vosges Regional Natural Park.

Bonaverio, P., Dematteis, P.G., and Sforzi, F. (2001). The Italian urban system. Towards european integration, Aldershot: Ashgate.

Cantrell, P., Colasanti K., Goddeeris L., Lucas S., and McCauley M. (2012). Food Innovation Districts: An economic gardening tool. Michigan: Michigan State University.

Cullingworth, B., Caves, R. (2003). Planning in the USA: Policies, issues, and processes (ikinci baskı). United States: Routledge, 75.

Courbet C., Pecqueur B. (1992). Les systemes industriels localises en France un nouveau modele de development. Paris: Presses Universitaires de France.

Daniels, T. (1999). When city and country collide: Managing growth in the metropolitan fringe, Washington, DC: Island Press, 245-255.

Department for Communities and Local Government. (2016). Rural planning review: Call for evidence. London: Communities and Local Government.

Devlet Planlama Teşkilatı. (1973). Üçüncü beş yıllık kalkınma planı (1973-1977). Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.

Devlet Planlama Teşkilatı. (1979). Dördüncü beş yıllık kalkınma planı (1979-1983). Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.

Devlet Planlama Teşkilatı. (1982). Kent eşiği araştırması (Türkiye için kent tanımı). Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.

Devlet Planlama Teşkilatı. (1985). Beşinci beş yıllık kalkınma planı (1985-1989). Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.

Devlet Planlama Teşkilatı. (1995). Yedinci beş yıllık kalkınma planı (1996-2000). Ankara.

Devlet Planlama Teşkilatı. (2000). Sekizinci beş yıllık kalkınma planı, kırsal kalkınma özel ihtisas komisyonu raporu. Ankara.

Department for Communities and Local Government. (2012). National planning policy framework. London: Communities and Local Government.

De Montfort University. (2009). Review of european planning systems. Leicester: De Montfort University.

Donadieu, P., Fleury, A. (2003). The modern construction of a country town in Europe. *Revue de géographie alpine* Année, 91, 19-29.

Elliot D. (2008). A better way to zone. ten principles to create more livable cities, Washington: Island Press.

Eres, Z. (2014). Erken Cumhuriyet döneminde çağdaş kırsal kimliğin örneklenmesi: planlı göçmen köyleri. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi.

Friedberger, M. (2000). The rural-urban fringe in the late twentieth century. *Agricultural History*, 74 (2), 502-514.

Gallent N., Hamiduddin I., Juntti M., Kidd S., and Shaw D. (2015). *Introduction to rural planning: economies, communities and landscapes*. New York: Routledge.

Geray, C. (2011). Dünden bugüne kırsal gelişme politikaları. Ankara: Phoenix Yayınevi.

Geray, C. (1967). Toplum kalkınması deneme çalışmaları: Bünyan örneği. Ankara: Ankara Üniversitesi.

Governe, F., Salone, C., (2005). Italy and european spatial policies: polycentrism, urban networks and local innovation practices. *European Planning Studies*, 13(2), 267-275.

Kayden, J. (2001). National land-use planning and regulation in the United States: Understanding its fundamental importance. In R. Alterman, National-level Planning in Democratic Countries, Liverpool.

Klosterman, R.E. (1985). Arguments for and against planning. The Town Planning Review, 56(1), 5-20.

Localism Act. (2011), Neighbourhood Planning (General) Regulations. URL:

<http://www.webcitation.org/query?url=http%3A%2F%2Fwww.legislation.gov.uk%2Fuksi%2F2012%2F637%2Fcontents%2Fmade&date=2017-10-02>, Son Erişim Tarihi: 03.05.2016.

Mekansal Planlar Yapım Yönetmeliği, Md.4, URL:

<http://www.webcitation.org/query?url=http%3A%2F%2Fwww.izmir.bel.tr%2Fsite%2Fdosya%2Fdosya%2F2332017182900eb6f551413e24bc687e9a304708344f4.pdf&date=2017-10-02>, Son Erişim Tarihi: 06.09.2016

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi. (2013). Kırsal alan planlaması tartışmaları (1999-2009). İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi.

Ministère des Affaires Étrangères (2006). Spatial Planning and Sustainable Development Policy In France. Paris: Ministère des Affaires Étrangères.

Mukherji, N., Morales A. (2010). Practice urban agriculture zoning practice. American Planning Association, 3, 15-25.

Nagy, E., Mangels, K., and Berdavs, J. (2009). Integrated urban development of vital historic towns as regional centres in South East Europe. New York: Routledge.

Oran, B. (2003). Türk dış politikası 1 'kurtuluş savaşından bugüne olgular, belgeler, yorumlar (1919–1980). İstanbul: İletişim Yayınları.

Organisation for Economic Cooperation and Development. (2009). Rural policy reviews, Italy. Paris: OECD Publishing.

Organisation for Economic Cooperation and Development. (2009), Rural policy reviews- Spain. Paris: OECD Publishing.

Organisation for Economic Cooperation and Development. (2013). *Rural-urban partnerships: an integrated approach to economic development*- France. Paris: OECD Publishing.

Organisation for Economic Cooperation and Development. (2010). Regional development policies in OECD Countries. Paris: OECD Publishing.

Paul, V., McKenzie F. (2013). Peri-urban farmland conservation and development of alternative food networks: insights from a case-study area in metropolitan Barcelona (catalonia, spain), Land Use Policy, 30(1), 94-105.

Platt D. (2003). *Land Use and Society*. Washington: Island Press. 18-21.

Popper, F. J. (1988). Understanding American land use regulation since 1970: A revisionist interpretation. Journal of the American Planning Association, 54(3), 291- 301.

Pothukuchi, K. (2009). Community and regional food planning: building institutional support in the United States. International Planning, 14(4), 349-367.

Ryser, J., Franchini, T. (Ed.). (2008). International manual of planning practice: IMPP. The Netherlands: International Society of City and Regional Planners.

Sinclair I. (2000). Planning in the USA - The good, the bad and the ugly, a view from the edge. Issues in rural and metropolitan fringe planning, New Planner, (43), 11-18.

Sullivan, W., Anderson O., and Lovell S. (2004). Agricultural buffers at the rural-urban fringe: an examination of approval by farmers, residents, and academics in the Midwestern United States. Landscape and Urban Planning, 69, 299-313.

United Nations Human Settlements Programme. (2009). Planning sustainable cities: global report on human settlements. USA: UN-Habitat.

Vivero J. L. S., (2011). Report On Spatial Planning Systems In Mediterranean Countries- Spain. URL:http://www.webcitation.org/query?url=http%3A%2F%2Fwww.marineplan.es%2Fen%2FSPAIN_FINAL_10_02_2012.pdf&date=2017-10-02, Son Erişim Tarihi: 10.12.2016

Weitz, J. (1999). From quiet revolution to smart growth: state growth management programs, 1960 to 1999. Journal of Planning Literature, 14(2), 60-65.

2290 Sayılı Yapı ve Yollar Kanunu, 1933, Md.1-2, URL:

<http://www.webcitation.org/query?url=http%3A%2F%2Fwww.webcitation.org%2Fquery%2F>

3Furl%3Dhttp%253A%252F%252Fwww.emlakmevzuati.com%252Fwp-content%252Fuploads%252Fkanunlar%252F2290.htm%26date%3D2017-10-02&date=2017-10-02, Son Erişim Tarihi: 10.11.2016

6785 Sayılı İmar Kanunu, 1957, URL:

http://www.webcitation.org/query?url=http%3A%2F%2Fwww.emektd.com.tr%2FImages%2FUploads%2FFiles%2F2703131128_6785sayiliimarkanunuilkdurumu.pdf&date=2017-10-02, Son Erişim Tarihi: 10.11.2016

3194 Sayılı İmar Kanunu, 1985, URL:

<http://www.webcitation.org/query?url=http%3A%2F%2Fwww.csb.gov.tr%2Fdb%2Fturkce%2Fmevzuat%2Fmevzuat732.pdf%2C&date=2017-10-02> Son Erişim Tarihi: 15.03.2015

5449 Sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun, Md.1, 2006, URL:

<http://www.webcitation.org/query?url=http%3A%2F%2Fwww.mevzuat.gov.tr%2FmevzuatMetin%2F1.5.5449.pdf&date=2017-10-02>, Son Erişim Tarihi: 08.03.2017

Kent Akademisi